

जाहिरातींचे दर.

हालिल पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
* जुगाचिवास * पुणे *

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(दयाल इंग्लिश मास)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधान' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख १० मार्च, १९४२

अंक ११

न्यायमूर्ति रानडे यांचे

तीन अपसिद्ध लेख प्रसिद्ध झाले

PLEA FOR PROTECTIONIST POLICY

INDIAN SUGAR INDUSTRY

न्यायमूर्ति रानडे यांनी १८९९ साली 'टाइम्स ऑफ इंडियांत' स्वदेशी साखरेच्या धंद्यासंबंधी लिहिलेले महत्त्वाचे तीन लेख, प्रो. वा. गो. काळे यांच्या प्रस्तावनेसह प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत.

व्यवस्थापक, 'अर्थ', पुणे ४

आ पत्त्यावर आठ आण्यांचीं तिकिटें पाठवून लेखांची प्रत मागवावी.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४० अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची परेशुटकारिता-
लागणाऱ्यारेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
भांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या एकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.श्रीराम सिल्क मिल्स लि., } नारायण गोविंद नाईक,
श्रीरामबाग, } (माजी अध्यक्ष, म्हेस्टर बँकर ऑफ
बसवनगुडी, बंगलोर. } कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टरआमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युझिअमच्या
व्यापार-संबंधन-गृहांत पहा.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

वक्तशरि आणि मनपसंत काम
करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे १.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

विविध माहिती

व्हिशी सरकारची चढ्याळें

जर्मनीने आपल्या सत्तेसाठी न घेतलेल्या फ्रान्सने जर्मन सत्तेसाठी फ्रान्समधील वेळेप्रमाणेच आतां आपली चढ्याळें लावली आहेत.

जर्मनीस फ्रान्सचे सहाय

व्हिशी सरकारच्या सत्तेसाठी फ्रान्समध्ये तयार होणाऱ्या मोटारीपैकी ८५% मोटारी जर्मनीकडे वाढविण्यांत आल्या. व्हिशी सरकारने १९४१ साली जर्मनीला ३,५०० विमाने पुरवली.

उत्तर चीनमधील लोकांवर सक्ती

उत्तर चीनमधील सुमारे एक कोटी चिनी लोकांना जपानने मंचुरियांत नेऊन तेथे सक्तीने कामास लावले आहे.

द्राक्षांचे उत्पादन

हिंदुस्थानातील द्राक्षांचे दर एकरी उत्पादन इतर कोणत्याही देशापेक्षा अधिक आहे.

१० लक्ष टन कोळसा

युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून आतांपर्यंत हिंदुस्थानाने मध्य आशियातील देशांस व दोस्त राष्ट्रांस १० लक्ष टन कोळसा पुरविला आहे.

हिंदी बटाटे

हिंदी बटाटांच्याच्या वार्षिक उत्पादनाची किंमत एक कोटी रुपये भरते. दरसाल १० लक्ष मण बटाटांची हिंदुस्थानांत आयात होते. म्हणजे, बटाटांच्याच्या लागवडीचे बाढीस येथे अद्याप पुष्कळ वाव आहे.

श्री. भार्गव

श्री. बी. एम. भार्गव, एम. बी. ई., बी. ए., एलएल. बी., हे यूनीयन बँकेच्या स्थापनेपासून (१९१९) तिचे सेक्रेटरी होते. त्यांनी वैयक्तिक सल्ल्यास अनुसरून आपल्या जागेचा राजीनामा दिला आहे. त्यांचे मार्गी मि. ए. जे. डॉक्टर यांची नेमणूक झाली आहे. मेसर्स आनंदीलाल पोद्दार आणि कंपनीचे सहाय्यार व जनरल मॅनेजर ही जागा श्री. भार्गव यांनी आता पत्करली आहे.

न सपलेल्या प्रती

वर्तमानपत्रांचे चालक आपल्या एजटांकडे पत्रांच्या प्रती पाठवितात व न सपलेल्या प्रती ते परत घेतात. त्यामुळे छपाईचा कामद वाया जातो. असे होऊ नये, म्हणून न सपलेल्या प्रती परत घेण्यास वर्तमानपत्रांचे चालकांस बंदी करण्यांत आली आहे. त्यामुळे, जरूर त्यापेक्षा अधिक प्रती काढून पाठविणे बंद होईल.

पुणे ते भुसावळ तारेचे कांब

मुंबई व वाकीचा हिंदुस्थान यांचेमधील संदेश-वहातूक अंतर्दरवाही, साकरिता पुणे व भुसावळ यांचे दरम्यान तार टाकण्यांत येत आहे. मुंबई-भुसावळ ताराची वहातूक बंद पडली, तर पुणे मार्गाने ती वहातूक चालू करता येईल, अशी ही योजना आहे.

काढकसर

ग्रेट ब्रिटनमधील लोकांची रहाणी आणखी काढकसरीची करण्याच्या उद्देशाने तेथील निबंध वाढविण्यांत येणार आहेत.

शत्रुपक्षांसा कपाशीचा तुटवडा

जर्मनी व इटली यांचे नियंत्रणासाठी प्रदेशांत चालू वर्षी दरमाणाशी कपाशीचा सप तीन ते चार पौंड होईल; अमेरिकेंत तो चाळीस पौंड होतो. १९३६-३७ मध्ये जपानने ८६३ लक्ष गाठी कपाशीचे कापड केले; चालू वर्षी त्यास २० लक्ष गाठीहि मिळणार नाहीत.

सात जणांस ११७ वर्षांची शिक्षा

अमेरिकेंतील सात हेरावरील सटल्यांत त्यांस एकूण ११७ वर्षांची शिक्षा झाली. तिघांस प्रत्येकी २० वर्षे, तिघांस प्रत्येकी १५ वर्षे व एकास १२ वर्षे द्याप्रमाणे शिक्षा झाल्या. सात हेरांपैकी एक म्ही आहे.

ऑस्ट्रेलियाचे युद्धसान

ऑस्ट्रेलियाने मलाया व सिंगापूर येथील युद्धांत १७,०३१ सैनिक गमावले. या आकड्यांत मृत व युद्धकैदी या दोघांचाहि समावेश होतो.

सिबिरक मार्ग

मुंबई प्रांतातील सिबिरक मार्गाची संख्या ५,०८८ झाली आहे.

माडागास्कर

माडागास्करची परिस्थिति इंडोचायनाप्रमाणेच होते की काय, अशी भीति वाटत आहे. माडागास्कर जर्मनीच्या ताब्यांत आम्ही "सुशीने" देणार नाही असे व्हिशी सरकारने अभिवचन दिले आहे, "सुशीने" या शब्दाचा स्पष्ट अर्थ कोणता, असे अमेरिकेने व्हिशी सरकारला विचारले आहे.

केरणा शिक्षण

निजाम संस्थानातील तुरुंगमधील केरणा व्यावसायिक शिक्षण देण्याची योजना करण्यांत आलेली आहे. प्रत्येक तुरुंगांत कांहीं विशिष्ट धंद्यांचे शिक्षणाची विशेष व्यवस्था केलेली आहे. तुरुंगांत तयार होणाऱ्या खादीइतकी टिकाऊ खादी इतर कोठेहि तयार होत नाही.

ग्वाल्लेर लाइट रेल्वे

वरील रेल्वे २ फूट गेजची आहे. २ फुटांच्या गेजची, ग्वाल्लेर लाइट रेल्वेइतकी मोठी रेल्वे जगांत दुसरीकडे कोठे नाही. ग्वाल्लेर लाइटची लांबी २५० मैल आहे. ही रेल्वे ग्वाल्लेर दरबारच्या मालकीची असून दरबारच तिची व्यवस्था पहातो. १९१३ पर्यंत जी. आय. पी. कडे तिची व्यवस्था होती.

विजय टेक्स्टाइल्स लि.

वरील कंपनीची पहिली वार्षिक सभा ता. १३ रोजी झाली. सभेने ताळेबंद, नफा तोटापत्रक, डायरेक्टरांचा रिपोर्ट ही एकमताने मंजूर केली. सर्व डायरेक्टरांची व ऑडिटरची फेरनिवड झाली.

माल्टा

ज्या माल्टा बेटावर जर्मनीचे बाँबहल्ले अविरत चालू आहेत, त्याचे क्षेत्रफळ फक्त ९५ चौरस मैल आहे.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ...	६४	हिंदी कर्जाची फेड-आसूड	६४
२ दोन महत्त्वाच्या घोषणा	६५	धाण्याची कपास पेऊं नका-	
३ अंदाजमान आणि निकोबार बेटे ...	६५	अभिनंदनाय धडाडीचे नवे धोरण-आकस्मिक इतरांक	
४ मद्रुकोटाह चेईची सावकारी ...	६६	बेकापदा-गेल्या आठवड्यांतील रोसे बाजार-रिपोर्ट	
५ पेन्सिली ...	६६	बँकेचे सामाहिक पत्रक	
६ स्फुट विचार... ..	६७	७ प्राप्तीवरील कराची आकारणी ...	६८
इंग्लंडचा वाढता युद्धसर्ज आणि बचत-विलायतेमधील		८ दोन निवाडे ...	६९

अर्थ

बुधवार, ता. १८ मार्च, १९४२

दोन महत्त्वाच्या घोषणा

जाव्हा बेट ठराना सोडून थांबे लागल्याने जपानचा मोर्चा ऑस्ट्रेलियाकडे वळणार हे उघड झाले आहे. हार्विन बंदरावर व इतर ठिकाणावर जपानी विमानांनी हल्ले करून पुढील घटनेची सूचनाच दिली आहे. पण त्याहिपेक्षा अधिक महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे न्युगिनीवर चाललेले जपानचे हल्ले आणि तेथे आपल्या फौजा उतरवण्याचा शत्रूचा प्रयत्न ही होय. एक एक ठिकाण पकडे करीत पुढे जावयाचे हे जपानचे धोरण ऑस्ट्रेलियाच्या बाबतीत अंमलात आणण्याचा शत्रूचा बेत आहे हे जाणून न्युगिनीमध्येच त्याचा चांगला समाचार घेण्याचे ऑस्ट्रेलियन सरकारने ठरवले असून त्या बेटाच्या किनाऱ्यावर त्याने जपानी जहाजांचा संहार चालवला आहे. शत्रू चालून येण्याची वाट पाहून प्रत्यक्ष प्रसंग येईल तेव्हा बचावाची सटपट करावयाची हे धोरण आता पॅसिफिक महासागरात प्रकट रीतीने सोडून देण्यात आले असून शत्रूवर सापडेल तेथे आघात करण्याचे डावपेंच अंगिकारण्यात आले आहेत हे उच्चेजनकारक आहे. जाव्हाची लढाई चालू असतानाच जपानने ब्रह्मदेशात रंगूनच्या रोखाने आपले सैन्य पुढे ढकलण्याच्या कामात सळ पडून दिला नाही. असेर शत्रूच्या बलाधिक्यामुळे आमच्या सैन्यास रंगून शहर सोडून देऊन उत्तर ब्रह्मदेशात त्याच्याशी दोन हात करण्याचे ठरवावे लागले. रंगूनच्या मार्गाने चीनला लढाऊ सामुग्री जाणे बंद पाडण्याचा जपानचा ह्या मोहिमेतला मुख्य उद्देश असल्याने उत्तरेच्या बाजूस दुसरा रस्ता तयार करून तो उपयोगात आणण्याची योजना मार्गेच हाती घेण्यात आली आहे. उत्तर ब्रह्मदेशात चिनी फौज लढत असल्याची बातमी मार्गेच प्रसिद्ध झाली आहे.

ब्रह्मदेश ही हिंदुस्थानची पूर्व सीमा आहे आणि तिला शत्रूने भय उत्पन्न केल्यामुळे ह्या देशाच्या संरक्षणाचा प्रश्न तातडीचा व जिद्दवाळाचा होऊन गेला आहे. ही गोष्ट लक्षात घेऊन व्हाइसरॉय, लॉर्ड लिनलिथगो, ह्यांनी जनतेस उद्देशून संदेश प्रसिद्ध केला आहे, त्यांत स्वदेशरक्षणासाठी प्रत्येकाने पुढे सरसावण्याचे आगत्य किती आहे हे थोड्या वाक्यांत पण परिणामकारक रीतीने

सांगितले आहे. सध्याच्या युद्धात लढाई रणक्षेत्रांस मर्यादित होऊन रहात नाही, तिची आघाडी देशांत पुष्कळ लांबीपर्यंत पोचते. ह्याकरिता आत्रालवृद्धांनी स्वतःच्या रक्षणाची तयारी ठेवली पाहिजे. 'घिमेपणाने वागा, शूरांस उच्चेजन वा, चाबराटांस धडिऱ्या, अफवा पसरवणारांची कानउबाडणी करा आणि गुप्त घरभेद्यांचे उच्चाटन करा.' हे व्हाइसरॉयांच्या संदेशाचे सार आहे. संरक्षणाची व्यवस्था करून विजयास सहाय वा, कारण आपल्या विजयावरच स्वतंत्र संस्था, संस्कृति व सहानुभूति ही अंबलवून आहेत असे म्हणून चीन, अमेरिका, इंग्लंड व इतर स्वातंत्र्यप्रेमी राष्ट्रांच्या बरोबरीने चालू युद्धात प्रत्येकाने स्वतःचे कर्तव्य करावे असे त्यांनी कळकळीने सूचवले आहे.

ह्याच संबंधात ब्रिटिश मुख्य प्रधान मि. चर्चिल ह्यांनी कॉमन्स सभेत नुकत्याच केलेल्या घोषणेस विशेष महत्त्व आहे. युद्ध हिंदुस्थानच्या दाराशी घेऊन ठेपले असल्याने देशांतल्या सर्व विचारांच्या, धर्मांच्या व पक्षांच्या लोकांचे एकत्रित कार्य होणे अगत्याचे आहे. सर्व देशावर युद्धाचे संकट ओढवले आहे अशा स्थितीत सरकार व विविध जनता ह्यांचे पूर्ण सहकार्य होण्यास त्यांच्यामधले मतभेद दूर झाले पाहिजेत. ह्या प्रकरणी ब्रिटिश सरकारास राज्यव्यवस्था लोकमतानुवर्ती बनून त्यास लोकांचा हार्दिक पाठिंबा मिळावा ह्यासाठी काही योजना अंमलात आणण्याच्या सूचना करण्यात आल्या होत्या. सध्याच्या आणीबाणीचा प्रसंग विचारांत घेऊन साम्राज्य सरकाराने आपल्या घोरणाविषयी घोषणा करावी असे लोकांचे म्हणणे होते. त्यास उद्देशून मि. चर्चिल ह्यांनी गेल्या आठवड्यांत कॉमन्स सभेत आपल्या मंत्रिमंडळाने हिंदी लोकांच्या मागण्यासंबंधाने विशिष्ट योजना निश्चित केली असल्याचे आणि ती घेऊन सर स्टॅफर्ड क्रिप्स ह्या देशात निसनिराळ्या विचारांच्या लोकांशी चर्चा करण्यास येणार असल्याचे जाहीर केले. युद्धाच्या व हिंदुस्थानच्या भवितव्याचे हद्दीने ही घोषणा अत्यंत महत्त्वाची असल्याबद्दल अभिप्राय चौहोंकडे व्यक्त करण्यात आले आहेत. सर स्टॅफर्ड सारखा हिंदुस्थानच्या लोकांचा मित्र समजला जाणारा, पुरोगामी मताचा व कर्तव्यगार मुत्सद्दी ब्रिटिश मंत्रिमंडळाने एकमताने आसलेली योजना स्वतः हिंदी पुढाऱ्यांपुढे मांडून तिला त्यांची मान्यता मिळवण्यासाठी येत आहे ही गोष्ट आशाजनक आहे ह्यांत शंका नाही. सर स्टॅफर्ड ह्यांनी अंगिकारलेल्या नाजुक व महत्त्वाच्या कामगिरीस यश घेऊन सरकार व जनता ह्यांचे पूर्ण हार्दिक व परिणामकारक सहकार्य जितक्या लवकर होईल तितके ते इष्ट आहे.

अंदाजमान आणि निकोबार बेटे

अंदाजमान आणि निकोबार ह्या बेटांचा समुच्चय बंगालच्या उपसागरात आहे. त्यांचे मुख्य ठिकाण, पोर्ट ब्लेअर, हे कलकत्यापासून ७८० मैल, मद्रासपासून ७४० मैल व रंगूनपासून ३६० मैल आहे. अंदाजमानचे क्षेत्रफळ २,५०८ चौरस मैल असून निकोबारचे क्षेत्रफळ ६३५ चौरस मैल आहे. दोन्हीतील सुमारे १०,५०० एकर जमीन लागवडीसाली आहे; बाकी सर्व जंगल आहे. एकूण लोकसंख्या २९३ हजार आहे. अंदाजमान व निकोबार बेटे चीफ कमिशनरचे ताब्यांत असतात. ज्याने ह्या बेटावर बसते करण्याचा प्रथम प्रयत्न केला, त्याचे नावाने तेथील मुख्य ठाण्यास पोर्ट ब्लेअर हे नाव देण्यात आलेले आहे. तद्देशीय लोकांची संख्या दोन-अडीच हजार असेल.

नटुकोटाइ चेव्हीची सावकारी

त्यांच्या व्यवहारांचे जाळे

नटुकोटाइ चेव्ही हे दक्षिण हिंदुस्थानातील अत्यंत साहसी सावकार आहेत. मद्रास प्रांताच्या रामनाड जिल्ह्यात व पटुकोटा संस्थानात त्यांची घरेदारे आहेत. चेटिनाड हे त्यांचे प्रमुख केंद्र आहे. ७८ सेठेगांवात त्यांची वसाहत आहे. ह्यापैकी २० सेठी पटुकोटात व ५८ रामनाडमध्ये आहेत. मद्रास प्रांत, सिलोन, इंडोचायना, ब्रह्मदेश, मलाया, सुमात्रा, इत्यादि ठिकाणी चेव्हींचा व्यवसाय आज शेकडों बरे अविरत चालू आहे. हिशेब लिहिण्याचे शिक्षण आठव्या वर्षापासूनच त्यांच्या मुलांस देण्यात येते. नटुकोटाइ चेव्ही आपल्या शाखांचे ठिकाणी एजंट नेमतात व प्रत्येक तीन वर्षांनी त्यांची बदली करतात. ह्या एजंटाना पगार व शिवाय नफ्याचा कांहीं अंशहि मिळतो. एका एजंटाना बदली होण्यापूर्वी दुसऱ्यास तेथे पाठवून स्थानिक माहिती दिली जाते. बदली केलेला एजंट चेटिनाडला परत येऊन हिशेबांची रुजवात करतो व थोड्या रजेनंतर दुसरीकडे कामावर जातो. हे एजंट ज्यांस कर्ज घावयाचे त्यांच्याच शेजारी रहात असल्याकारणाने कोणास किती कर्ज तारणाविना घावयाचे, हे त्यांस चांगले समजते. चेव्हींकडे ज्या ठेवी येतात, त्यांवर ते व्याज चांगले देऊ शकतात व कर्जदारांकडून फारसे तारण ते मागत नाहीत, ह्या कारणाने त्यांची सावकारी मोठ्या प्रमाणावर चालू शकते. त्यांची विश्वासूपणाबद्दल ख्याती आहे. मदुरेचे असिस्टंट कमिशनर ऑफ इन्कमटॅक्स यांनी नटुकोटाइ चेव्हींच्या संपत्तीचा अंदाज दहा वर्षांपूर्वी केला. त्या अंदाजाप्रमाणे त्यांच्या संपत्तीचा आकडा ८० कोटि रुपये भरतो. सावकारीच्या धंद्यात त्यांचे स्वतःचे भांडवल ३६ कोटीचे असून परे व दागिने ह्यांत त्यांचे १० कोटि रुपये आहेत. मलाया, सिलोन, ब्रह्मदेश इत्यादि ठिकाणी शेती, खराचे, नारळाचे व चहाचे मळे, इत्यादीत त्यांनी १५ कोटि रुपये गुंतविलेले आहेत. त्यांचेकडे सुमारे २५ कोटि रुपयांच्या ठेवी आहेत, त्यातील ८ कोटि रुपये चेव्ही स्त्रिया व मुले ह्यांचेच आहेत, म्हणजे, त्यांचे स्वतःचे भांडवल ५८ कोटि रुपयांचे असून कर्जाक भांडवल १७ कोटीचे आहे. चेटिनाड मधील २४३ चेव्हींचे धंद्यातील भांडवल ११ कोटि रुपये असून त्यापैकी ३ कोटि ब्रह्मदेशात व २३ कोटि मलायांत गुंतविलेले आहे. १९३८ च्या अॅग्रिकल्चरिस्ट्स रिलीफ अॅक्टामुळे चेव्हींचा धंदा बराच कमी झाला आहे.

नटुकोटाइ चेव्हींकडे मुख्यतः त्यांच्या नातेवाईकांच्या व स्नेहांच्या ठेवी असतात. इंपीरिअल व इतर जॉइंट स्टॉक बँकांकडून प्रसंगविशेषी ते कर्जेहि घेतात. मद्रास, रंगून, सिंगापूर, पेनांग, कोलंबो इत्यादि ठिकाणी तेथील चेव्ही प्रत्येक तामीळ महिन्यास जमून चालू व्याजाचा दर ठरवितात, व ह्या दराने ते एकमेकाला कर्जे देतात. चेव्ही लोक कर्जे देतात, ती मुख्यतः प्रॉमिसरी नोटा घेऊनच होय. तामीळ भाषेत लिहिलेल्या प्रॉमिसरी नोटांचे नमुने छापून तयार असतात, ते कर्जदार भरून देतात. व्याजाचा दर शेतीच्या मौसमास अनुसरून वर-साली जातो. कर्ज देताना व्याज कापून घेण्यात येते व कर्जदार रोज अथवा मासिक रुपयांनी कर्जफेड करतो. त्यांत चूक झाल्यास धंडादाखल भारी व्याज घावे लागते. तांदूळ, तंबाखू, कपास इत्यादींच्या उभ्या

पिकांचे तारणावरहि चेव्ही कर्जे देतात व पिके विकून ती वसूल करतात.

ब्रह्मदेश व मलाया येथे चेव्हींची सावकारी मोठ्या प्रमाणावर चालते. ब्रह्मदेशात चेव्हींच्या सुमारे ९५ फर्म आहेत व त्या सावकारी करतात. त्यांनी रंगूनजवळ एक शाळा स्थापन केलेली असून रंगून विश्वविद्यालयातील बँकिंग व कॉमर्स ह्या विषयांच्या अध्यापकांच्या वेतनाची तरतूद त्यांनीच देणगी देऊन केली आहे. ब्रह्मदेशातील चेव्हींनी आपल्या नफ्याचा कांहीं भाग सासगी धर्मादायासाठी व देवळांस देण्यासाठी राखून ठेवलेला आहे. चितानाडचे सर अन्नमलाइ चेव्हीयार ह्यांच्या उदारतेमुळेच अन्नमलाइ विश्वविद्यालय स्थापन झाले आहे. एका व्यक्तीच्या देणगीतून निर्माण झालेली एवढी मोठी संस्था दुसरीकडे सांपडणार नाही. सर अन्नमलाइनी आतांपर्यंत एक कोटि रुपयांचा दानधर्म केलेला आहे.

जपानी आक्रमणामुळे नटुकोटाइ चेव्हींचे किती नुकसान झाले असेल, ह्याची कल्पनाच केलेली बरी. इन्कम टॅक्सचे वसुलीचे संबंधात आपणांस सवड व सवलत मिळावी, अशी विनंती त्यांनी हिंदुस्थान सरकारकडे केली आहे.

पेन्सिली

पेन्सिलीच्या उत्पादनात जर्मनी अग्रेसर होता, परंतु आता जर्मन पेन्सिलीची निर्गत सहाजीकच बंद आहे. ग्रेट ब्रिटनमध्ये पेन्सिलीचे ११ मोठे कारखाने आहेत, त्यांत दरसाल १२५ लक्ष घोस (१ घोस = १२ डझन) पेन्सिली तयार होतात. युद्धपूर्वी हे कारखाने १२५ प्रकारच्या पेन्सिली तयार करीत असत; आता फक्त २० प्रकारच्याच पेन्सिली तेथे तयार करण्यात येतात. युद्धसाहित्यांत पेन्सिलीसहि महत्त्वाचे स्थान आहे. गेल्या वर्षी ब्रिटिश सरकारने १ कोटि, ४५ लक्ष पेन्सिली विकत घेतल्या व १ कोटि, ३० लक्ष पेन्सिली बाजारात सपल्या. ४ कोटि, २० लक्ष पेन्सिलीची निर्गत झाली. "चायना ग्राफ" नांवाच्या खास पेन्सिली लिबियांत पाठविण्यांत येतात, त्या इतक्या नाजूक असतात, की, त्या वितळू नयेत म्हणून थर्मासमध्ये ठेवाव्या लागतात.

लिब्ररपूल विश्वविद्यालयाचे नुकसान

लिब्ररपूल विश्वविद्यालयाचे हवाई हल्ल्यांमुळे सुमारे १६ लक्ष रुपयांचे नुकसान झाले आहे. प्राणहानि फार झाली नाही व विश्वविद्यालयाच्या कामांत फार व्यत्ययहि आला नाही. बरील माहिती विश्वविद्यालयाचे चॅन्सेलर, लॉर्ड डबी, ह्यांनी सांगितली.

ब्रिटिश छापखानेवाल्यांची अडचण

ब्रिटिश छापखानेवाल्यांस पुस्तकांसाठी पूर्वीच्या मानाने एक शतांशहि कागद मिळत नाही. छपाईच्या व नाईटिंगच्या कामास लागणारे कामगार फौजेंत दाखल झालेले असल्यामुळे त्या बाबतहि अडचण होती, ती दूर करण्यासाठी सरकारशी वाटाघाटी करून छापखानेवाल्यांनी आतां स्त्री-कामगार मिळविणे आहेत.

बीर नरम झाली

बीर तयार करण्याच्या कारखान्यांत मनुष्यबळाचा तुटवडा पडत असल्याकारणाने व माल्टाचा साठा ठेवणे आवश्यक असल्याने, बीरचा कडकपणा ५% कमी करण्याचे ब्रिटिश सरकारने ठरविले आहे.

स्फुट-विचार

इंग्लंडचा वाढता युद्धसर्च आणि बचत

उत्पन्नाच्या मानाने ब्रिटिश सरकारचा युद्धसर्च सारखा वाढत आहे, आणि त्या वाढत्या सर्चाची तरतूद कॉमन्स सभेच्या संमतीने कर्जाच्या मार्गाने फडनवीसांह करावी लागते. त्याप्रमाणे सर किंग्स्ले बुड ह्यांनी पंचवीस कोटि पौंड अधिक उभारून सर्चण्याची परवानगी कॉमन्स सभेकडून गेल्या आठवड्यांत घेतली. पूर्वीच्या सहा आठवड्यांत इंग्लंडचा सरकारी सर्च दररोज सुमारे एकोणीस कोटि रुपये ह्या रकमेने होत आला आहे, आणि तो आणखी वाढण्याचा संभव आहे असे त्यांनी सांगितले. गेल्या महायुद्धांतल्या अधिकांत अधिक झालेल्या सर्चास ह्या आकड्यांनी केव्हाच मार्गे टाकले आहे. दोन वर्षांमागे इंग्लंडचा दररोजचा सर्च साडेसहा कोटी रुपये होता, आणि त्यांतले सव्वापांच कोटि रुपये लष्करासाठी होते. चालू सालचा सरासरीचा मासिक सर्च सुमारे सोळा कोटि रुपये होईल असा अंदाज आहे. अमेरिकेकडून उसनवारीने घेतल्या जाणाऱ्या सामुग्रीच्या किंमतीचा त्या आकड्यांत समावेश नाही. पुढच्या वर्षाच्या आरंभाच्या महिन्यांत व्हाव्याच्या सर्चासाठी तेराशे कोटि रुपयांची मंजूरी सर किंग्स्ले बुड ह्यांनी कॉमन्स सभेकडून घेतली. त्यांनी व इतर सभासदांनी, लोकांनी आपल्या साजंगी सर्चात करावयाच्या बचतीच्या महत्त्वावर विशेष जोर दिला. हा सर्च सर्वांनी निश्चयाने न कमी केल्यास ब्रिटिश चलनाचे मोल उतरून महागाई पसरेल आणि राष्ट्रावर भलती आपाचि ओढवेल अशी भीति त्यांनी व्यक्त केली. सांख्यिक बचतीची आवश्यकता एकमुस्ताने प्रतिपादण्यांत आली.

विलायतेमधील हिंदी कर्जाची फेड

सात कोटि पौंड किंमतीच्या अडीच व तीन टक्के दरांच्या व्याजाच्या बिनमुदत विलायती कर्जरोख्यांची फेड करून टाकण्याची योजना अंमलांत आणण्याचा आपला बेत सर जरेमी रेस्मन ह्यांनी अंदाजपत्रकाविषयीच्या आपल्या भाषणांत मध्यवर्ती असलेल्या जाहीर केला होता. हिंदुस्थान सरकारच्या स्वात्यांत लंडनमध्ये शिलका सारख्या वाढत आहेत. त्यांचा उपयोग ब्रिटिश सरकारच्या सहाय्याने ह्या परतफेडीचे कामी केला जात आहे. ह्याचे विवेचन आम्ही मागे केलेच आहे. अडीच टक्क्यांच्या रोख्यांचे ८९ कोटि, ७७ लाख आणि तीन टक्क्यांच्या रोख्यांचे ४ कोटि रुपये एकूण सुमारे ९४ कोटी रुपये परतफेडीची योजना पुरी करण्यास तयार ठेवणे आवश्यक होतें. विलायती कर्जरोख्यांच्या जागी हिंदी रोखे येणे हाच करील कर्जफेडीचा वास्तविक आशय आहे. इंग्लंडमधील रोखे धारण करणारांस हिंदुस्थान सरकारच्या वतीने रिझर्व्ह बँकेने ७९ कोटि, ७० लाख रुपये आपल्याजवळील शिलकेमधून देऊन टाकले आहेत, आणि हिंदुस्थानातील रोखे धारण करणारांचे दहा कोटि रुपये आदा करण्यांत आले आहेत. रिझर्व्ह बँकेने ८९ कोटी रुपयांची रकम पुरवली तिची फेड हिंदुस्थान सरकारने त्या किंमतीचे तात्पुरते काढलेले रोखे तिच्या स्वाधीन करून केली आहे. ह्या रोख्यांपैकी १९ कोटींची ट्रेझरी बिले सरकारने काढली आहेत असे दिसते. ह्या व्यवहाराचा बुहेरी परिणाम झालेला

आहे. रिझर्व्ह बँकेजवळील पौंडातील लंडनमध्ये असलेले रोखे कमी होऊन हिंदी रोख्यांचे ह्या देशांतले प्रमाण वाढले आहे. तथापि ही प्रमाणे कायदेशीर मर्यादेत आहेत आणि चलनास भरपूर आधार शिल्लक आहे.

आखूड धाग्याची कपास पेकू नका

सुर्वर्ष प्रांतातील शेतकऱ्यांनी घेतल्या मोसमांत ज्वारी, बाजरी व तांदूळ ह्यांची मोठ्या प्रमाणावर लागवड करावी, असा प्रचार प्रांतिक शेतकी सातें करणार आहे. आखूड धाग्याच्या कपाशीस मागणी नसल्याकारणाने त्यास भाव घेत नाही, तेव्हा त्या कपाशीची लागवड कमी करणे आवश्यक झाले आहे. तेव्हा कपाशीचे ऐवजी धान्य पेरणे शेतकऱ्यांच्या अधिक हिताचे होणार आहे. ज्या विभागांत आखूड धाग्याच्या कपाशीची लागवड मोठ्या प्रमाणांत होते, अशा ठिकाणी चार शेती पदवीधर प्रचारासाठी नेमण्यांत यावयाचे आहेत. अहमदनगर, पुणे व सोलापूर ह्या जिल्ह्यांत अनुक्रमे १,२९,०००, ९,५०० व ५२,५०० एकर जमीन आखूड धाग्याच्या कपाशीसाठी आहे. ह्यांपैकी शक्य तेवढी जमीन ज्वारी-बाजरीसाठी जाणण्याचा प्रयत्न केला जाईल. आखूड धाग्याच्या दुसऱ्या एक प्रकारच्या कपाशीसाठी आणखी अनुक्रमे ८००, ४,००० व ३,२०० एकर जमीन ह्या तीन जिल्ह्यांतून आहे. त्यांचेऐवजीहि दुसरी पिके लावली जावी असा प्रचार करावा लागेल. इंग्रजी, मराठी, गुजराती, कानडी, उर्दू, ह्या सर्व भाषांतून प्रचारपत्रके छापून ती आवश्यक तेथे वाटण्यांत येणार आहेत.

अभिनंदनीय धडाडीचे नवे धोरण

मित्र राष्ट्रांची कल्पना नव्हती अशावेळी अकस्मात पॅसिफिक महासागरांत युद्ध चालू केल्यामुळे जपानला आतांपर्यंत जय मिळाले असून इंग्लंडला सारखी माघार घ्यावी लागली आहे. योजनात्मक पद्धतीने युद्धाची जय्यत तयारी करून इंग्लंड व अमेरिका ही राष्ट्रं गैरसावध असतांना जपानने चढाई केली ती यशस्वी झाली. पण ह्या प्रगतीस अर्थातच मर्यादा आहे आणि ती मित्र राष्ट्रांच्या युद्धसामुग्रीच्या सिद्धतेची आहे. आतांपर्यंत केवळ बचावाचे धोरण मलाया, जाव्हा इत्यादि क्षेत्रांत मित्रराष्ट्रांनी अंगिकारल्याने आपली गति अशीच अकुंठितपणाने सारखी होणार असे जपानला वाटले असल्यास त्यांत नवल नाही. पण आतां ऑस्ट्रेलिया व अमेरिका ह्यांनी आपले धोरण केवळ संरक्षणात्मक न ठेवतां ते चढाईचे करण्याचे ठरवले आहे ही गोष्ट अभिनंदनीय आहे. शत्रूची जहाजे व विमानगृहे ह्यांचेवर हल्ले चढवून त्यासच स्वसंरक्षणाची व्यवस्था करणे भाग पाडून बाजू त्याचे अंगावर उलटवण्याचा आपला निश्चय ऑस्ट्रेलियन व अमेरिकन मुत्सद्यांनी स्पष्टपणाने व्यक्त केला आहे. एअरमार्शल सर रिचर्ड पिअर्स ह्यांनी ब्रह्मदेशांत आपल्या विमानदलाने उत्कृष्ट कामगिरी चालवून शत्रूवर हल्ले चढवण्याचा कार्यक्रम हाती घेतला असल्याचे मुकतच सांगितले आहे. जपानची रणक्षेत्रे आतां लांबवर पसरली असल्याकारणाने त्यास वहातुडीची अडवण अधिकाधिक भासत जाणार हे उघड आहे. ह्याचा फायदा ऑस्ट्रेलिया व अमेरिका ह्यांस पॅसिफिक महासागरांत घेता येण्यासारखा आहे. जपानवर हल्ले हा ऑस्ट्रेलिया व हिंदुस्थान ह्यांच्या रक्षणाचा कार्यक्षम मार्ग आहे.

“आकस्मिक” हरताळ बेकायदेशीर

कारखान्यांचे मालक आणि कामगार ह्यांचेमध्यें उत्पन्न होणारे बांधे तहजोर्दानें मिटवले जावे आणि कामगारांनीं हरताळ पाठल्यामुळे उद्योगधंद्यांचें होणारें नुकसान टाळलें जावें ह्या हेतूनें हिंदुस्थानांत कायदे केलेले आहेत. कामगारांच्या हितसंबंधांचें रक्षण होऊन दोन पक्षांमध्ये उपस्थित होणारी तेंढ शांतपणानें दूर होण्यास बाव मिळावा ह्या ह्या कायद्याचा उद्देश आहे. सध्याच्या युद्धपरिस्थितीमध्ये कारखाने निर्वहणानें चालवले जाऊन उत्पादनांत सळ पडूं नये ही गोष्ट तर अत्यंत महत्त्वाची आहे. मालकांच्या विकट कामगारांचीं गाव्हणीं असतील त्यांचा निकाल आकस्मिक अंगीकारलेल्या टाळेबंदीनें किंवा हरताळानें न होतां निःपक्षपाती तिन्हापक्षांच्या मार्फत त्यांचा विचार व्हावा ही मामुली परिस्थितीतली इष्ट गोष्ट युद्धकाळांत जिव्हाळ्याची होऊन बसते. ह्यासाठीं हिंदुस्थान सरकारनें राष्ट्रसंरक्षण कायद्याखाली नवीन हुकूम काढून उद्योगधंद्यांतले आकस्मिक हरताळ शिक्षेस पात्र ठरवले आहेत. चवदा दिवसांच्या अगाऊ सूचनेवाचून केलेला हरताळ बेकायदेशीर होईल आणि वांध्यांची चौकशी चालू असल्यास ती संपून दोन महिने लोटल्यावाचून कायदेशीर हरताळ पुकारला जाऊं शकत नाही ह्या दोन गोष्टी येथें लक्षांत ठेवल्या पाहिजेत. वांध्यांच्या बाबतींतील १९२९ च्या कायद्याअन्वये ते मिटवण्यासाठी चौकशीचें कोर्ट किंवा लवाद नेमण्याचा अधिकार मुंबई सरकारास आहे. युद्धपरिस्थितीत कामगार वर्गास अन्याय होऊं नये ह्याविषयी सरकार काळजी घेईल ह्यांत शंका नाही.

गेल्या आठवड्यांतील रोखे बाजार

गेल्या आठवड्यांत रोखे बाजारावर मंदीचीच छाया होती. ब्रह्मदेशाशीं बँका व विमा कंपन्या ह्यांचा निकटचा संबंध असल्याकारणानें, त्यांच्या भागांच्या किंमती खाली गेल्या. शत्रुहला जेथे येण्याचा संभव कमी, अशा अंतर्गत ठिकाणच्या कारखान्यांचे भाग खरेदी करण्याची प्रवृत्ति बाजारांत आढळत असे, तिलाहि ब्रह्मदेशांतील युद्धाच्या परिस्थितीनें आळा घातला. चांदीच्या बाजारांत सड्डेबाजी जोरांत चालू होती. रिसर्व्ह बँकेनें पाटले देण्यास प्रारंभ करण्यावर चांदीच्या बाजाराची परिस्थिति अवलंबून आहे. हिंदुस्थान सरकारच्या रोख्यांच्या किमान किंमती ठरवून दिल्या तरी प्रांतिक सरकारांच्या रोख्यांचे किमान बाजारभाव निश्चित केलेले नव्हते. ते आतां करण्यांत आले आहेत. पाँडांतील कर्जरोख्यांच्या बदलीसंबंधी तपशील दुसरीकडे देण्यांत आलेलाच आहे. चांदीची किंमत ८८ रुपये व सोन्याची किंमत ५४३ रुपये झाली आहे.

रिसर्व्ह बँकेचें साप्ताहिक बत्रक

रिसर्व्ह बँकेच्या साप्ताहिक पत्रकावरून २३% व ३% स्टॉर्लिंग रोख्यांच्या बदलीच्या व्यवहाराची कल्पना येते. ह्या रोख्यांची रकम—९४ कोटि रुपये—२ मार्च रोजी देण्याची होती. बँकेचें बत्रक ६ मार्च ह्या तारखेचें आहे. ६ मार्चपर्यंत, बहुतेक सर्व रकमेची परतफेड झालेली आहे. स्टॉर्लिंग रोख्यांची संख्या ७९ कोटि रुपयांनीं कमी होऊन त्यांची जागा रुपयांतील रोख्यांनीं घेतली आहे. व्यवहारातील चलनी नोटांत १० कोटींची वाढ झाली असून बँकेजवळील रुपयांची संख्या २८३ कोटि झाली आहे.

रिसर्व्ह बँकेच्या बँकिंग खात्यांतील सरकारी ठेवी ४३ कोटींनीं वाढल्या व बँकांच्या ठेवींत २ कोटींची भर पडली. रिसर्व्ह बँकेच्या पत्रकांतील महत्त्वाचे आकडे खाली दिले आहेत:—

	२७ फेब्रुवारी	६ मार्च
एकूण नोटा	३८९ कोटि रु.	३९८ कोटि रु.
स्टॉर्लिंग रोखे	२७३३ कोटि रु.	१९४ कोटि रु.
रुपयांतील रोखे	४१३ कोटि रु.	१३१ कोटि रु.
रुपये	२९३ कोटि	२८३ कोटि.

प्राप्तीवरील कराची आकारणी

नव्या दरानें इन्कमटॅक्सचा बोजा किती बसेल, ह्याची माहिती खाली दिली आहे. सध्याच्या पद्धतीप्रमाणें, मूळ इन्कमटॅक्सवर व सुपरटॅक्सवर एक विशिष्ट शतमानाचा चार्ज बसविला जातो. नव्या पद्धतीत स्लॅब अथवा टप्प्यांची योजना केलेली आहे. उदाहरणार्थ, १,५०० ते ५,००० रुपयांच्या उत्पन्नावरील सरचार्ज रुपयांत ६ पै आहे; पुढील ५,००० हजारांवर ९ पै, त्यांपुढील ५,००० हजारांवर १ आ. २ पै व उरलेल्या पुढील उत्पन्नावर रुपयांत १ आ. ३ पै आहे. अशा रीतीनें, कराचा बोजा हळुहळु वाढवून, तो प्रारंभीच्या १३% चा ३० लास रुपये उत्पन्नावर ८५% करण्यांत आला आहे. ६ हजार रुपयांपर्यंतच्या उत्पन्नावरील सरचार्जचा दर ५०% पडत असला तरी कर भरणा-रास कांहीं रकम सेव्हिंग बँकेत टाकण्याची सवलत दिलेली असल्याकारणानें, ती विचारांत घेतां व विमा, प्रॉव्हिडंड फंड ह्यादींची तरतूद लक्षांत घेतां प्रत्यक्ष कराचें प्रमाण १.५% पासून ५.१% पर्यंत हळुहळु वाढत गेलेलें आढळतें.

प्राप्ती	सर्व प्रकारच्या सवलती लक्षांत घेऊन, कराची रकम	एकूण उत्पन्नाशीं प्रमाण	
रु.	रु.	आ.	%
२,१५०	३३	५	१.५
२,५००	५५	५	२.२
३,०००	८४	११	२.८
३,५००	११५	३	३.३
४,०००	१४५	१२	३.६
४,५००	१७६	५	३.९
५,०००	२०६	१४	४.१
५,५००	२५६	१५	४.७
६,०००	३०७	१	५.१
६,५००	३८४	३	५.९
७,०००	४३६	३	६.२
७,५००	४८८	५	६.५
८,०००	५४०	६	६.८
९,०००	६४४	९	७.२
१०,०००	७४८	११	७.५
११,०००	९१३	०	८.३
१२,०००	१,०७८	०	९.०
१३,०००	१,२४३	०	९.६
१४,०००	१,४०८	९	१०.१
१५,०००	१,५७४	०	१०.५

दोन निवाडे

डायरेक्टरांच्या सभांचा कोरम

लाहोर हायकोर्टाचा निवाडा

गणेश झोअर मिल्स लि. च्या जनरल मॅनेजरने २८ ऑगस्ट १९३९ रोजी कंपनीचे वतीने राय बहादूर शेट महारायण झाचेवर दावा लावला, तो लायलपूरच्या फर्स्ट क्लास सबजज्जाने जनरल मॅनेजरस दावा लावण्याचा अधिकार नव्हता, ह्या मुद्यावर फेटाळला, त्यावर लाहोर हायकोर्टाकडे अपील करण्यांत आले. डायरेक्टरांच्या ज्या सभेत जनरल मॅनेजरला दावा लावण्यास अधिकार देण्यांत आला होता, तिला कंपनीच्या सहापैकी पांचच डायरेक्टर हजर होते. बोर्डाच्या सभांचा कोरम किती असावा, हे बोर्डांने ठरविलेले नव्हते; तेव्हा सबंद बोर्डाचा अधिकार त्याचेपेक्षा लहान मंडळास चालविता येणार नाही, सबंद बोर्डाचा प्रस्तुत ठराव नियमबाह्य आहे, असे सबजज्जाचे म्हणणे पडले. "कंपनी कायद्याप्रमाणे चालणाऱ्या मंडळीच्या बहुसंख्य सभासदांस सबंद मंडळाचा अधिकार आपोआपच प्राप्त होतो. नियमाप्रमाणे सभा बोलाविलेली असेल तर हजर असलेल्या सभासदांपैकी बहुसंख्य सभासदांचे मत सबंद मंडळावर बंधनकारक असते. अर्थात् कंपनीच्या आर्टिकल्समध्ये दुसरी कांही तरतूद असेल, तर गोष्ट वेगळी. गणेश झोअर मिल्सच्या आर्टिकल्सने डायरेक्टरांच्या सभेस आवश्यक असलेला कोरमचा आकडा ठरविलेला नव्हता. सबंद, फर्स्टक्लास सबजज्जाचा हुकूम फिरविण्यांत येत आहे" असा निवाडा लाहोर हायकोर्टाने दिला.

**रद्द पॅलिशी सुरू करण्यासाठी भरलेले
पैसे "विश्वस्त" आहेत काय ?**

मद्रास हायकोर्टाचा निवाडा

श्री. रामकृष्ण अयर ह्यांनी साउथ इंडियन जनरल अॅशुरन्स कंपनी लि. कडे आपली रद्द पॅलिशी सुरू व्हावी म्हणून रकमेचा भरणा केला, परंतु पॅलिशी पुनः सुरू होण्यापूर्वी कंपनी लिक्विडेशनमध्ये गेली. तेव्हा ही रक्कम विश्वस्त समजण्यांत येऊन, ती आपणांस इतर घेणेकऱ्यांचे आधी परत मिळावी असा दावा वादीने ऑफिशियल लिक्विडेटरवर मद्रास हायकोर्टांत आणला. "कंपनीला पैसे दिले ते कांही विशिष्ट कामासाठी दिलेले होते. ते तिने दुसऱ्या कोणास वाचव्याचे नव्हते अथवा कांही विशिष्ट परिस्थितीने ते तिने परत करावे असाही करार नव्हता. ज्या उद्देशाने अर्जदाराने पैसे भरले, तो उद्देश सफल झालेला नाही, तथापि ज्या वेळी कंपनीने पैसे स्वीकारले, त्यावेळी तिने ते विश्वस्त ह्या नात्याने घेतले असे म्हणता येणार नाही." असा हायकोर्टाचा निर्णय झाला. वादीचे नांवाने विमा पॅलिशीचे बेचन झालेले होते व पॅलिशीचे दोन वर्षांचे हत्ते देणे राहिले होते. हे हत्ते (१४० रुपये) वादीने कंपनीकडे पाठवून पॅलिशी उभी करण्याचा यत्न केला. डॉक्टरचा मूळ विमेदाराच्या प्रकृतीबद्दलचा दाखला कंपनीने मागविला, तो येईपर्यंत कंपनीने ही रक्कम "अडवॉन्स प्रीमियम रिंसीट" सारखी टाकली. लवकरच कंपनीच्या लिक्विडेशनच काम चालू होऊन प्रस्तुत दावा उपस्थित झाला.

**मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी
असलेली**

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

**बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह
बँक, लिमिटेड.**

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
१, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ चारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१९ विरमगाव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० पुणे (" प. सानवेश)
४ कन्हाड (" ")	२१ दोंडाईचे (" ")
५ तासगाव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहादे (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ नंदुरवार (" ")
८ कोरेगाव (" ")	२५ साकी (" ")
९ वाई (" ")	२६ शिंदसेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोदे (" ")
११ शेवगाव (" ")	२८ मालेगाव (" नाशिक)
१२ कोपरगाव (" ")	२९ सटाणा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	३० कळवण (" ")
१४ राहूरी (" ")	३१ लासलगाव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगाव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" पंचमसल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोल (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यातील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा

व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अगर शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

महायुद्ध दाराशीं आलें
परदेशी औषधें
दुर्मिळ व महाग झालीं

पण
भिण्याचें कारण नाही !!!
— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधांच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें
तयार केलेलीं

● रक्तवर्धक, ● उपनाह,
● बालजीवन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅट्यूट व लोकप्रिय औषधें लागू पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरून लागले आहेत. ★
दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

अर्थशास्त्र

लेखक—प्रो. बा. गो. काळे व प्रो. व्. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे १००, किंमत १ रुपये
या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

कॉमनवेलथचा वैभवशाली विस्तार

हेड ऑफिस बिल्डिंग

चेअरमन

★ खा. व. एम्. एन्. मेथा,
C. I. E., M. B. E.

अॅशुअरन्स

कंपनी लि.

अॅक्टिंग ऑफिस डायरेक्टरेट ● एम्. एन्. भागवत, B. A.

'कॉमनवेलथ' ची पॉलिसी घेऊन जीवन निश्चित व सुखी करा.

हे पत्र पुणे, पेट भावुडा व. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यात रा. विठ्ठल हरि कर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीराम रामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास', भावुडा, व. नं. १२७१११, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.